

DE TROPISCHE NATUUR

ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCH-INDISCHE NATUUR-HISTORISCHE VEREENIGING

Onder redactie van: M. A. Lief tinck, met medew. van Dr C. G. G. J. van Steenis voor het botanisch gedeelte. Alle stukken het tijdschrift betreffende te richten tot M. A. Lief tinck, Zoölogisch Museum, Buitenzorg.

Hoofdbestuur der Vereeniging: Dr D. F. van Slooten, Voorzitter (Herbarium te Buitenzorg), Dr J. H. Coert, Onder-voorzitter (Djimertoweg 28, Soerabaja), Dr F. H. Feekes, Secretaris (Kramat 61a, Batavia-C.), Mej. C. J. van Schoonneveldt, Penningmeesteres (van Heutszboulevard 12, Batavia-C.) M. A. Lief tinck, Secretaris-redacteur van het tijdschrift (Zoölogisch Museum, Buitenzorg).

Abonnementsprijs voor niet-leden der Ned.-Indische Natuur-Historische Vereeniging f 7.—

EENIGE AANTEKENINGEN OVER HAPLOPELTURA BOA (BOIE)

Deze merkwaardige slang behoort tot de familie der *Amblycephalidae*, welke in den Indo-Australischen Archipel door vijf soorten vertegenwoordigd is. Zij is tot heden de eenige vertegenwoordigster van het geslacht *Haplopeltura*. Hoewel haar verspreidingsgebied vrij uitgestrekt is, nl. van Siam en het Maleische Schiereiland tot Celebes en de Kleine Soenda-eilanden toe, — in welke twee laatste gebieden ze nog niet met voldoende zekerheid werd aangetroffen — ¹⁾, moet zij toch tot de zeldzame soorten gerekend worden; plaatselijk komt *Haplopeltura* echter vrij veelvuldig voor.

Over haar verspreiding t.a.v. de hoogte boven zee is tot dusverre weinig bekend. Op een terrein dat 700 m boven zee was gelegen, en dat ongeveer twee jaren lang zeer intensief werd afgezocht, vonden wij nimmer een enkel exemplaar, terwijl *Amblycephalus carinatus* BOIE daar juist zeer veelvuldig voorkwam. In een andere streek van den Preanger, op 900 m boven zee gelegen, werd in den loop van ongeveer drie jaren een dertigtal exemplaren gevangen, en behalve dit een ongeveer even groot aantal van *A. carinatus*, welke laatste soort (in vergelijking met de eerstgenoemde streek) dus heel wat minder werd aangetroffen! ²⁾

In haar uiterlijk heeft *Haplopeltura boa* iets zeer aparts en het is vrijwel onmogelijk haar met een andere soort te verwisselen. Het meest karakteristieke is haar kop, waaraan zij dan ook direct te herkennen is. De vorm hiervan is uitgesproken hoekig, hetgeen veroorzaakt wordt door het sterk uitstekend gewricht van het quadratum met het squamosum. Dit gewricht is als een beenige knobbel duidelijk aan de achterzijde van den schedel te herkennen. Ook de zijden van den kop zijn bijzonder breed en vlak, hetgeen ertoe bijdraagt het geheel een vierkanten en hoekigen indruk te geven. Vóór de oogen is de schedel sterk ingesnoerd waardoor een duidelijke „snoet” wordt gevormd, welke bij jonge exemplaren nog sterker opvalt.

¹⁾ Volgens BOULENGERS 'Catalogue' moet ze wel in de Molukken voorkomen.

²⁾ R. MERTENS (Arch. Hydrob. Suppl. 12, 1934, p. 694) vermeldt een ex., dat te Sarangan (1400 m) werd gevangen. In de maag vond hij resten van naaktslakken.— Red.

De oogen, welke een ronde pupil hebben,— DE ROOY spreekt van een vertikale pupil en beeldt deze ook zoo af! —, zijn in verhouding tot den kop zeer groot en treden sterk naar buiten. Ze doen denken aan de oogen van diepzeevissen en geven het dier een onnatuurlijk aanzien. De iris is grijs-bruin gemarmerd.

Er wordt wel eens beweerd, dat slangen door het gemis van oogleden, een starende en wezenlooze uitdrukking hebben. Dit is niet geheel juist want de verschillende soorten maken een nogal uiteenloopenden indruk, juist door de uitdrukking hunner oogen, die voor vele soorten karakteristiek is.

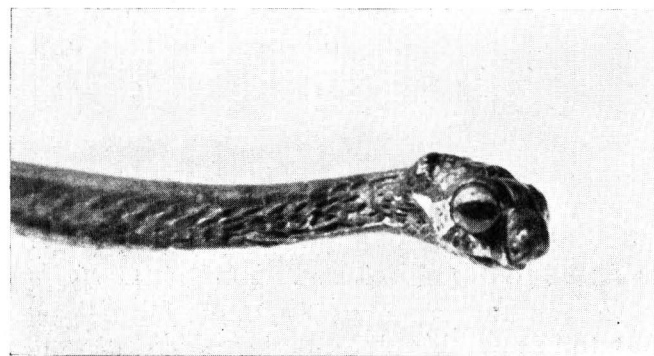

Fig. 1. *Haplopetura boa* (BOIE), van terzijde gezien.
Bandjarwangi. [foto v. d. schr.]

Dendrophis-soorten meer nieuwsgierig de wereld in kijken. De vechtlustige uitdrukking in het groote zwarte oog van *Zamenis korros* komt geheel overeen met haar karakter. Zoo zouden er nog verscheidene meer kunnen worden opgenoemd.

Het lichaam van *H. boa* is slank, zijdelings afgeplat en eindigt in een langen, dunnen staart, welke spits toeloopt. DE ROOY noemt dit lichaamsdeel „moderate”, doch in werkelijkheid is het bepaald lang en hoewel het niet dien indruk maakt, komt toch als regel 30 tot 35% van de totale lengte voor rekening van den staart. Mannelijke exemplaren bezitten, zooals ook bij andere soorten het geval is, een iets langeren staart dan de wijfjes. De schubben, die glad zijn, liggen in 13 rijen over elkaar. De 7e rij wordt gevormd door de zg. „vertebralia”, welke grooter zijn dan de andere. De „ventralia”, of buikschilden, zijn normaal van afmeting en niet gekield. De „sub-caudalia” liggen in één enkele rij.

Overdag kiest *Haplopetura boa* bij voorkeur haar schuilplaats tusschen takken van lage struiken of heesters, in wier schaduw ze lang uitgestrekt ligt te slapen, om pas nadat het donker is geworden op buit uit te gaan. In hoge boomen werd ze tot dusverre door mij nog niet aangetroffen. In haar onbeweeglijke houding lijkt deze slang zóó sprekend op een tak, dat, wanneer men enkele exemplaren in een terrarium houdt, men de eerste dagen dikwijls ingespanssen moet zoeken, terwijl het dier dan meestal voor het grijpen ligt! De kop is in deze rusthouding veelal naar beneden gericht, dikwijls ook hangt een groot

Haplopetura boa ziet er door haar uitpuilende oogen nogal „dom” uit, terwijl *Lachesis puniceus* bepaald valsch kijkt, zooals trouwens alle andere vertegenwoordigers van haar geslacht. *Dryophis prasinos* met haar horizontalen pupil is voor mij steeds een deftige, voorname verschijning, terwijl

Fig. 2. Kop en hals van *H. boa*, van boven gezien. [foto v. d. schr.]

deel van het lichaam loodrecht omlaag, terwijl de kop er als het ware onderaan bengelt. Wanneer ik het dier in een dergelijke houding aantrof, verkeerde ik dikwijls in de veronderstelling, dat het dood was; bij aanraking voelde ik dan echter het plotselinge verstijven van het lichaam.

Deze slang heeft de typische glijdende voortbeweging van alle boomslangen, doch het gaat langzaam, rustig en zeer omzichtig. Men zal haar nooit zoo door de takken zien schieten als b.v. *Dryophis prasinus*, waardoor zij dan ook nooit de aandacht op zich vestigt. Bij onraad kronkelt ze zich niet op, doch verstijft en blijft in de houding, welke zij op dat oogenblik had, roerloos afwachten. Zoo kan ze dan dikwijls een zeer langen tijd blijven liggen.

Het lijkt mij hier de aangewezen plaats om even te wijzen op de minder juiste houding, die de staart van het dier heeft gekregen op de teekening in DE ROOY's „The Reptiles of the Indo-Australian Archipelago”, op blz. 274 van deel II. Hoewel de teekening een vrij goeden indruk geeft, wordt de staart eigenlijk nooit op een dergelijke manier om een tak gewonden maar integendeel steeds gestrekt gehouden. Het is geen „grijp-staart”, zooals het geslacht *Lachesis* die bezit.

In hare houding verschilt *Haplopeltura boa* dus wel sterk van het tot dezelfde familie behorende geslacht *Amblycephalus*. In rusthouding rollen *Amblycephalus carinatus* en *A. laevis* zich steeds op, dus juist het tegenovergestelde als bij *H. boa*. In de Soendaneesche taal worden beide typen waarschijnlijk naar aanleiding van hun houding, zeer kenschetsend aangeduid met orai pangpoeng voor *H. boa* (pangpoeng beteekent droog takje of twijgje) en oraj keupeul voor *A. carinatus* (keupeul = handvol, dus iets, dat men met één greep kan omvatten).

Intusschen zou *H. boa* ondanks haar houding toch nog wel in het oog kunnen vallen, wanneer de kleur en de teekening niet hielpen om de „mimicry” in dit geval tot iets zeer volledig te maken en, — hoe zou het ook anders kunnen? — tot iets zeer kunstzinnigs.

Zooals het met vele levende wezens in de natuur het geval is: waarbij het mooie pas bij aandachtige beschouwing opvalt doch dan ook des te meer kan boeien, imiteert de huid van deze slang zoowel in kleur als in teekening op een buitengewoon fraaie wijze de bast van een tak. Er zullen wel weinig andere slangen van Java bekend zijn, waarbij de Natuur op een dergelijke artistieke

Fig. 3. *Haplopeltura boa* (BOIE), tusschen de met korstmoss bedekte takken; de lange staart is boven geheel zichtbaar.

Bandjarwangi.

[foto v. d. schr.]

wijze de kleuren mengde en op het lichaam aanbracht, om haar creatie zóó volledig met haar directe omgeving in overeenstemming te brengen.

Het is niet goed mogelijk een juiste beschrijving van de lichaamskleur te geven en de verklaring moet voldoende zijn, dat er evenveel verscheidenheid bestaat als er verschillen zijn in de schors van de diverse boomen. In hoofdzaak liggen de schakeeringen tusschen dof-grijze, bruine en groene tinten. En zooals de korstvormige lichenen op hun substraten zelden een zelfde figuur vormen, zoo zal men ook lastig twee exemplaren van deze slang vinden, die een zelfde teekening vertoonen. Het patroon op den kop — en voornamelijk dat onder het oog — wordt bij de meeste exemplaren meer of minder duidelijk terug gevonden en bestaat uit een driehoekige figuur, waarvan de top het oog raakt en dat aan weerszijden begrensd wordt door twee breede witte strepen, radiaal verloopend, te beginnen bij den onderkant van het oog.

Van een bepaald legseizoen bij *Haplopeltura* heb ik tot nu toe niets gemerkt. Eieren werden zoowel in het begin als tegen het midden of einde van het jaar gevonden. Het legsel bestaat meestal uit 4 tot 5 stuks. De kleur is dof wit en de schaal bestaat uit een perkamentachtige, fijnkorrelige substantie. De eieren voelen den eersten dag zacht aan, doch de beide polen beginnen spoedig hard te worden, waarna er eenige overlansche deuken ontstaan, totdat tenslotte het overige gedeelte van de schaal eveneens hard wordt. Van enkele legfels werden de volgende maten genomen:

November 1935, 19×9 , 19×9 , 20×8 , 20×8 .

Maart 1936, 19×10 , 19×11 , 18×10 , 18×11 , 17×10 .

Juli 1936, 25×9 , 25×9 , 27×10 .

De eieren van het Juli-legsel wogen elk 3 gram; zij werden den 25sten Juli afgezet en kwamen op den 3den November d. a. v. uit. De levenslustige jongen hadden een nog sterker gewelfd schedeldak, waardoor de gelijkenis op den kop van een Japanschen Spaniel nog grooter was. Bij deze dieren wordt gesproken van een „appelkop“, welke uitdrukking men dan ook zeer goed zou kunnen gebruiken voor een omschrijving van den kop van *Haplopeltura boa*.

Van de dertig stuks welke ik tot heden ving, behaalde een mannelijk exemplaar maximaal een totale lengte van 788 mm. Van enkele was de staart beschadigd, en deze exemplaren zouden anders een totale lengte van waarschijnlijk 800 mm bereikt hebben. Veel grooter zal deze soort echter wel niet worden.

Bandjarwangi (Tjikadjang), 1937.

C. P. J. DE HAAS.

DIEREN, DIE ZICH NIET AAN REGELS STOREN

In mijn tuin, of liever in dien van mijn huisbaas, collega en vriend (de combinatie is heusch mogelijk) leven een aantal honingvogeltjes. Onlangs broedde er zelfs een paartje van *Leptocoma jugularis pectoralis* (HORSF.). Het mannetje heeft een staalblauwe borst en de soort wordt daarom volgens mijn Dierkunde-leerboek zwartborst-honingvogeltje genoemd.

Het nest hing, zooals gewoonte is bij honingvogels, aan het uiteinde van een tak vrij in de lucht. Deze positie schijnt nogal veilig te zijn tegen roovers.